

Abp Stanisław Gądecki. *Natchniony zwyczaj nas uczy.*

Kościół stacyjny w Poznaniu (Katedra Poznańska - 1.3.2017)

Dzisiejsze spotkanie eucharystyczne na początku Wielkiego Postu jest jednocześnie zaproszeniem do włączenia się w nowe dla naszej archidiecezji wielkopostne wydarzenie zwane kościołami stacyjnymi miasta Poznania. Obok tradycyjnych nabożeństw czasu wielkopostnego, mających nam pomóc w przygotowaniu do świąt wielkanocnych, pojawia się nowa inicjatywa polegająca na codziennym pielgrzymowaniu - poczynając od Środy Popielcowej z wyłączeniem Wielkiego Tygodnia - do następnej świątyni naszego miasta po to, by trwać na modlitwie przed Najświętszym Sakramentem. Aby - przez sakrament pokuty i pojednania - powracać do jedności z Bogiem. By rozważać mękę i śmierć Pana Jezusa w nabożeństwie Drogi Krzyżowej oraz karmić się słowem Bożym i Ciałem Pańskim w Eucharystii.

„Natchniony zwyczaj nas uczy,
Byśmy w zbawiennym okresie
Czterdziestu dni umartwienia
Szczera czynili pokutę.

Do tego Prawo przynagla
I napomnienia proroków,
A nade wszystko sam Chrystus,
Król i Stworzyciel wszechświata”.

(z hymnu na niedzielną Godzinę Czytań Wielkiego Postu)

1. HISTORIA STATIO

Skąd się bierze ten wielkopostny obyczaj. Tradycja kościołów stacyjnych posiada głębokie korzenie i sięga okresu wczesnego chrześcijaństwa. Tuż po zagwarantowaniu wolności religijnej przez cesarza Konstantyna Wielkiego rozpoczęto w Rzymie wielkopostne pielgrzymowanie do kościołów stacyjnych, w których znajdowały się groby męczenników.

Co to jest statio? Łacińskie słowo *statio* - wywodzące się od czasownika *stare*, czyli „stać” - miało różne znaczenia. Najpierw oznaczało ono „posterunek, straż, miejsce czuwania” żołnierzy. Przejęte z praktyki wojskowej starożytnego Rzymu *statio* było miejscem czuwania straży obozowej.

W praktyce kościelnej oznaczało ono najpierw „miejsce modlitwy”, miejsce wielkopostnego czuwania modlitewnego. Było w tym słowie jakieś nawiązanie do starotestamentalnego zwyczaju „stania przed Panem, służenia Panu”. Podobnie jak czuwa żołnierz na warcie, tak chrześcijanin czuwa nad własnymi zmysłami, przygotowując się do uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego.

Poza tym, dla niektórych dawnych pisarzy chrześcijańskich *statio* znaczyło również „poszczenie” (*Pasterz Hermasa*; *Similitudines*, 5,1,1; *Didache*, VIII). U Tertuliana była to praktyka religijna (*officium*, *obsequium*) o charakterze pokutnym (*De oratione*, 23,4). U Laktancjusza pojawia się zwrot *stationem celebrare*, czyli „celebrować stację”. W końcu

statio może też być synonimem „celebrowania Eucharystii” pod przewodnictwem biskupa. A zatem, może to być tak miejsce zgromadzenia jak i samo zgromadzenie.

a. Praktyka stacyjna rozpoczęła się najpierw w Jerozolimie, w nawiązaniu do miejsc i czasów związanych z życiem i działalnością Jezusa. Od V wieku podjęto ją także w Rzymie, czego potwierdzeniem *Liber pontificalis* z czasów papieża Hilarego (461-468). Papież ten ustanowił posługujących dla obsługi stacji. Ich zadaniem było przygotowanie złotego bądź srebrnego kielicha dla poszczególnych *statio*. Praktyka *stationes* podkreślała jedność Kościoła Rzymu, który w jednym czasie gromadził tak biskupa Rzymu, jak i jego duchowieństwo oraz reprezentantów Ludu Bożego. Stacje wielkopostne były jednocześnie znakiem żywotności Kościoła Rzymu, który spotka się razem każdego dnia Wielkiego Postu.

W poszczególne dni Wielkiego Postu wierni gromadzili się w Rzymie przy jednym z kościołów, zwanych *ecclesia collecta*, by udać się stamtąd do wyznaczonego na ten dzień kościoła stacyjnego, gdzie znajdowały się groby męczenników. Po odmówieniu modlitwy, uczestnicy procesji podążali - z litanią do Wszystkich Świętych na ustach - do kościoła zwanego „stacyjnym”, zatrzymując się po drodze przy innych kościołach. Sama procesja była poprzedzana przez krzyż stacyjny. Za krzyżem szło duchowieństwo, na końcu podążał boso papież. Wchodził on do zakrystii kościoła stacyjnego, tam obmywał sobie nogi a potem odprawiał Mszę świętą. Przed Komunią subdiakon informował zebranych o miejscu przypadającej na następny dzień stacji.

Z czasem ten zwyczaj pielgrzymowania do kościołów stacyjnych rozszerzył się z Rzymu na inne kościoły Europy i północnej Afryki. Istnieją teksty liturgiczne tamtejszych Kościołów, które wiążą ich stacje z tytułami kościołów rzymskich, w celu podtrzymywania wspólnoty z kościołem i biskupem Rzymu.

Pierwszą reformę oraz próbę usystematyzowania pielgrzymowania do kościołów stacyjnych podjął papież Grzegorz Wielki (590-604).

Pierwotnie nie pielgrzymowano każdego dnia, lecz tylko w niektóre, bardziej znaczące dni tygodnia (np. wtorek, środa i piątek). Później - papież Grzegorz II - dodał do tego czwartek. W ten sposób na koniec wszystkie 40 dni Wielkiego Postu stały się dniami stacyjnymi. Ta praktyka trwała do czasu przeniesienia się papieża Klemensa V do Awinionu (1305) (por. *Leksykon liturgii*, opr. ks. B. Nadolski TChr., Poznań 2006, 1473-1475).

b. Historia jednakże przekazuje, że - wraz z niewolą awiniońską - obyczaj kościołów stacyjnych nie obumarł całkowicie. Augustinianin Jan Capgrave - przybyły do Rzymu między 1447 a 1452 rokiem - brał udział w liturgiach stacyjnych. Praktyka ta ożywiła się chwilowo za czasów św. Karola Boromeusza i papieża Piusa V. W roku 1586 papież Sykstus V podejmował próbę odrodzenia zwyczaju nawiedzania kościołów stacyjnych, lecz z niewielkim skutkiem. Chociaż podupadły same procesje, to jednak papież nie zaprzestali nawiązywać wiernych do nawiedzania kościołów stacyjnych w określone dni w celu otrzymania określonych odpustów.

Od czasu zdobycia Rzymu (1870) i ogłoszenia się przez papieża więźniem Watykanu praktyka pielgrzymowania do kościołów stacyjnych faktycznie zamarła. Odrodziła się dopiero w XX wieku. Wówczas to - po zawarciu Traktatów Laterańskich (11.02.1929), dzięki którym państwo Watykan otrzymało swoją niezależność a papież przestał być więźniem Watykanu - za przyczyną prałata Respighi tradycja kościołów stacyjnych odżyła (1931-1947).

Od tego momentu papież zaczął brać udział w pierwszej wielkopostnej stacji, w kościele św. Sabiny na Awentynie. Ten kościół bowiem - od czasu gdy Wielki Post zaczęto rozpoczynać od Środy Popielcowej - został wyznaczony jako pierwsza stacja. Dzisiaj papież Franciszek również tam celebrował Środę Popielcową.

Papież Pius XI - w roku 1934 - wprowadził zmiany w wykazie kościołów stacyjnych, dodając stację w kościele *Santa Agatha* i *Santa Maria Nuova*. W czasach nam współczesnych zaszły dalsze zmiany. W miejsce starożytnych kościołów które popadły w ruinę, albo znajdują się w miejscach trudno dostępnych dla osób starszych, przeniesiono niektóre *statio* z historycznego kościoła do innego, czego przykładem *statio* w nowej parafii pw. „Protomartiri romani”.

Rzymskie liturgie stacyjne powoli przerodziły się w zorganizowany system, nie tylko wyznaczając konkretny kościół na dany dzień Wielkiego Postu, lecz także przypisując określone liturgiczne *propria* (tj. modlitwy, czytania i śpiewy chorałowe) właściwe dla danej liturgii (czego dowodem *Missale Romanum* św. Jana XXIII z 1962 roku). Papież Jan XXIII ponownie włączył ten zwyczaj do papieskich ceremonii w 1959 roku. natomiast papież Paweł VI - w łacińskiej edycji *Missale Romanum* z 1970 roku - gorąco zalecał kontynuowanie zwyczaju kościołów stacyjnych, przynajmniej w większych kościołach na świecie.

Z kolei za czasów Jana Pawła II, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wyjaśniła: „Zaleca się bardzo zachowywanie i rozwijanie tradycyjnej formy zgromadzenia Kościoła lokalnego na wzór rzymskich „stacji”. Te zgromadzenia wiernych mogą się odbywać, zwłaszcza miastach biskupich, przy grobach świętych, w głównych kościołach lub sanktuariach, albo też częściej odwiedzanych w diecezji miejscach pielgrzymkowych” (List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych, p. 16; 16.01.1988).

2. TERAŹNIEJSZOŚĆ

Począwszy od Roku Świętego 1975, księża i seminarzyści z rzymskiego Kolegium Północno Amerykańskiego podjęli dawny zwyczaj nawiedzania kościołów stacyjnych w okresie Wielkiego Postu, podążając na poranną Mszę św. o godz. 7 rano do kolejnych kościołów. Do tej praktyki dołączyła z czasem pani Hanna Suchocka, ówczesna ambasador Rzeczypospolitej przy Stolicy Apostolskiej, z czego zrodziła się spisana przez nią piękna książka Pt.: „*Rzymskie pasje. Kościoły stacyjne wiecznego Miasta*”, wydana najpierw w języku włoskim (LEV, Città del Vaticano, 2014) a następnie przełożona na język polski. Książka ta jest echem ok. dziewięcioletniego, emocjonującego doświadczenia religijnego i artystycznego *itinerarium* wielkopostnego autorki. To także z jej inspiracji obyczaj kościołów stacyjnych pojawił się najpierw w Łodzi, Lublinie, Warszawie a teraz kolej na Poznań i Kraków.

I tak dzisiaj rozpoczynamy szlachetny i wartościowy obyczaj pielgrzymowania do kościołów stacyjnych miasta Poznania, celem lepszego przygotowania się do świąt paschalnych. Każdego dnia Wielkiego Postu będziemy pielgrzymowali do kolejnych kościołów, aby uczestniczyć - indywidualnie lub wspólnotowo - w przygotowanych na ten moment specjalnych nabożeństwach.

Program dnia w kościele stacyjnym zakłada:

- godz. 15.00: wystawienie Najświętszego Sakramentu, Koronkę do Bożego Miłosierdzia, adorację w ciszy oraz okazję do spowiedzi św.
- godz. 17.00: Droga Krzyżowa.

- godz. 17.50: podanie informacji na temat kościoła, w którym odbywa się poznańskie spotkanie stacyjne oraz na temat kościoła, w którym przypada stacja tego dnia przypada stacja w Rzymie.
- godz. 18.00/18.30: Eucharystia celebrowana przez ks. proboszcza, rektora kościoła lub zaproszonego kapłana (treść homilii winna zawierać intencję przypadającą na dany dzień, nawiązanie do wezwania kościoła stacyjnego oraz do hasła roku duszpasterskiego).
- godz. 19.00/19.30: rozesłanie wraz z przypomnieniem, gdzie następnego dnia przypada stacja.

Program nabożeństw jak i kolejność poszczególnych 35 kościołów stacyjnych został podany na plakatach oraz na stronie internetowej naszej archidiecezji. Dokładny spis 35 kościołów stacyjnych, szczegółowy program oraz intencje modlitewne towarzyszące poszczególnym stacjom odnajdziemy też w „Przewodniku Katolickim”.

Osoby chore i w podeszłym wieku, które nie są w stanie podjąć pielgrzymowania do kościołów stacyjnych zachęcamy do pielgrzymowania duchowego. „Przewodnik katolicki” i „List do Chorych” przekaże informacje o kościołach stacyjnych i treści modlitewne na każdy dzień. Radio „Emaus” - o stałej godzinie - poda myśl przewodnią, lub rozważanie na dany dzień.

ZAKOŃCZENIE

A zatem, rozpoczniemy tę nową dla naszej archidiecezji praktykę z nadzieją, że będzie ona dojrzewać, angażując coraz to liczniejsze rzesze wiernych. Gorąco zachęcam wszystkich do udziału w tych spotkaniach, które pozwolą nam lepiej docenić czas Wielkiego Postu i Zmartwychwstania Pańskiego. „Stańmy w obliczu wszystkich wieków ludzkości i zobaczmy, że w każdym pokoleniu Pan udzielał sposobności do pokuty tym, którzy pragnęli się do Niego nawrócić. ... Dlatego winniśmy się ochoczo poddać tej pełnej chwały i uwielbienia woli. Błagając na klęczkach miłosierdzie Boga i Jego łaskawość, uciekajmy się do Jego zmiłowania i zdajmy się na nie, porzucając próżne uczynki, a także zwady i zawiści, które prowadzą do śmierci” (św. Klemens I, *List do Koryntian*).